зокрема, недосягнення очікуваних результатів від реформування податкової системи. Тому врахування ризиків в системі управління оподаткуванням сприятиме зменшенню невизначеності і збільшенню передбачуваності наслідків конкретних податкових заходів.

Отже, побудова нової теоретичної бази і створення прогресивної наукової концепції ризикології у сфері оподаткування є об'єктивною потребою сьогодення. Розробка методів оцінки ризиків податкового реформування та заходів їх мінімізації повинні стати основою подальших наукових розробок. Складність такого завдання можна порівняти лише з його важливістю. Якщо вдасться позитивно його вирішити, податкова система буде мати реальну основу побудови та об'єктивну оцінку функціонування.

Література

1. Сутормінa В. М. та ін. Держава–податки–бізнес (Зі світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки): Монографія / В. М. Сутормінa, В. М. Федосов, В. Л. Андрущенко.— К.: Либідь, 1992.— 328 с.

2. Концепція реформування податкової системи України / Затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2007 р. № 56-р. // www.sta.gov.ua.

3. Иванов Ю. Б., Тищенко А. Н. Современные проблемы налоговой политики: Учебное пособие.— Х: ИД «ИНЖЭК», 2006.— 328 с.

4. Опарин В. М. Проблемы гармонизации налоговой системы Украины // налогообложение: проблемы науки и практики: Монография.— Х.: ИД «ИНЖЭК», 2006.— 232 с.

5. Налогообложение: теории, проблемы, решения / В.П. Вишневский, А.С. Веткин, Е.Н. Вишневская и др.; под общ. ред. В. П. Вишневского.— Донецк: ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2006.— 504 с.

6. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія та практика становлення. Дис. д-ра економ. наук.— Київ, 2002.— 464 с.

7. Мельник П.В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці.— Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2001.— 362 с.

8. Фахівці Всесвітнього банку і PWC досліджували // За матеріалами http://status.net.ua/

9. Бут В. Удосконалення податкової системи України — потужний фактор зменшення обсягів тіньової економіки: http://ndi.naiau.kiev.ua/publ/but01.html

О.В. Дзяблюк
д-р екон. наук,

Р.В. Михайлюк
м. Тернопіль

НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Специфіка розвитку вітчизняної банківської системи, зокрема досить короткий період існування українських банків, необхідність працювати в умовах підвищеного ризику, що пов'язано з економічною та політичною нестабільністю в країні, порівняно незначні, з банками провідних ринкових країн обсяги власного капіталу вказують на підвищену необхідність здійснювати банками ефективне управління фінансовою стійкістю.

Зазначимо, що **проблема** зміцнення фінансової стійкості комерційних банків є досить складною та до кінця не розв'язаною, котра лише загострюється внаслідок підвищення конкурентоспроможності на фінансовому ринку, випадків банкрутства банків, високоризикового характеру банківської діяльності. Вищезазначене обумовлює важливість і **актуальність** дослідження фінансової стійкості комерційних банків як необхідної умови забезпечення надійності та стабільного розвитку всієї банківської системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з даної проблематики, вказує на те, що питаннями фінансової стійкості займалися як зарубіжні, так і російські та вітчизняні науковці. Зарубіжними вченими, зокрема П.С. Роузом, Дж.К. Ван Хорном, Р.Л. Міллером обґрунтовано місце фінансової стійкості у фінансовому менеджменті банків, визначено її показники та критерії. Окрім цього, існують значні напрацювання російських науковців: О.Б. Ширінської, Л.П. Белих, Ю.С. Масленченкова та інших, якими визначено основні методи оцінки та аналізу фінансової стійкості, виявлено фактори впливу на неї. Вітчизняними науковцями, такими як С.П. Халява, Н.М. Шелудько, Р.І. Шіллер, Л.А. Клюско досліджувалися теоретичні аспекти, проблеми оцінки та регулювання фінансової стійкості комерційних банків. Водночас, недостатньо уваги приділено шляхам зміцнення та забезпечення фінансової стійкості комерційних банків, визначенню та обґрунтуванню яких і присвячена дана стаття.

Зважаючи на пріоритетне значення власного капіталу у забезпеченні стабільного розвитку та фінансової стійкості банку, необхідно визначити основні шляхи вдосконалення методів управління власним капіталом з метою підвищення рівня капіталізації банків. Оптимізація управління активами та зобов'язаннями, підвищення їх якості в контексті зміцнення фінансової стійкості комерційних банків також набуває особливо важливого значення, зважаючи на швидкі темпи нарощування банками обсягів кредитного портфеля.

Підвищення рівня капіталізації банку завжди було, є і буде однією з найбільш актуальних та важливих проблем банківської діяльності. Розмір достатнього капіталу залежить від ступеня ризику і, чим більшим є ризик, що приймається банком, тим вищим повинен бути рівень капіталізації банку.

З метою підвищення рівня капіталізації, як одного із пріоритетних чинників забезпечення фінансової стійкості, комерційні банки повинні прагнути до збільшення власного капіталу перш за все за рахунок зовнішніх джерел, зокрема шляхом наступних досить відомих способів: 1) емісія акцій; 2) емісія боргових зобов'язань (субординований борг); 3) продаж активів, оренда нерухомості. Кожен з даних способів має свої переваги та недоліки, тому обираючи один із шляхів банк повинен раціонально проаналізувати ефективність їхнього застосування (табл.1).

Таблиця 1

Переваги та недоліки зовнішніх джерел поповнення капіталу

№ п/п	Способи поповнення капіталу	Переваги	Недоліки
1.	Емісія акцій	• досить швидкий спосіб поповнення капіталу; • кошти отримані даним способом повністю використовуються для виконання вимог щодо достатності капіталу; • відсоткові платежі за акціями не є фіксованими витратами.	• труднощі пов'язані із розміщенням акцій на ринку; • зниження ступеня контролю над банком; • вища вартість порівняно із борговими зобов'язаннями, тобто висока вартість нарощування капіталу.
2.	Емісія боргових зобов'язань (кошти залучені на умовах субординованого боргу)	• більш дешеве джерело поповнення капіталу порівняно із емісією акцій; • менший ступінь ризиковості; • пов'язані із даним способом відсоткові виплати знижують податкове навантаження банку; • не знижує показники прибутку на одну акцію, за тієї умови, що отримані таким чином ресурси приносять вищий дохід, аніж відсоткові платежі за ними; • не знижує ступінь контролю над банком.	• капіталізація відсотків за субординованим боргом не допускається; • для відповідності вимогам щодо достатності капіталу може бути використана лише частина боргового капіталу.

Зауважимо, що найбільш поширеним зовнішнім джерелом поповнення капіталу для вітчизняних банків залишається емісія акцій. Інструменти, що дозволяють залучати кошти на умовах субординованого боргу не набули значного розвитку.

Важливим внутрішнім чинником підвищення рівня банківського капіталу є генерування чистого прибутку, розмір якого залежить від інвестиційної, дивідендної політики банку. Інструментом управління капіталом у даному випадку виступає внутрішня ставка генерування капіталу (g), яка приблизно дорівнює добутку значення ROE банку та його коефіцієнту утримання прибутку (RR) [1]:

$$g \approx ROE * R. \quad (1)$$

Більш точне обчислення значення g обчислюється наступним чином:

$$g = (ROE * RR)/(1 - ROE * RR). \quad (2)$$

Коефіцієнт утримання прибутку обчислюється за наступною формулою:

$$RR = (1 - PR). \quad (3)$$

де PR — коефіцієнт сплати дивідендів.

Зважаючи на те, що

$$ROE = ROA * EM, \quad (4)$$

а

$$ROA = PM * AU, \quad (5)$$

де EM — мультиплікатор капіталу; PM — коефіцієнт прибутку (чистий прибуток/валовий дохід); AU — використання активів (валовий дохід/сукупні активи).

Відповідно

$$g \approx PM * AU * EM * RR. \quad (6)$$

Тобто, ставка внутрішнього генерування капіталу залежить від прибутковості банку, здатності активів генерувати прибуток, мультиплікатора капіталу та коефіцієнту утримання прибутку. Збільшення значення кожного із компонентів сприятиме внутрішньому генеруванню банківського капіталу. З цього випливає, що банк повинен здійснювати ефективне управління спредом, здійснювати контроль за витратами, підвищувати операційну ефективність, прагнути оптимального фінансування та розробляти ефективну дивідендну політику.

В додаток до вищерозглянутих методів підвищення рівня капіталізації банку, Б. Селлерсом [2] приводяться додаткові способи нарощування банківського капіталу, зокрема: 1) створення планів реінвестування дивідендів; 2) створення планів щодо купівлі акцій службовцями банку.

Перший спосіб передбачає заміну грошових дивідендів дивідендами-акціями, що дозволяє банку зберегти прибуток, який повинен виплачуватися у формі дивідендів. Банкам рекомендується заохочувати участь у реінвестуванні дивідендів, пропонуючи дисконт 5 % відносно справедливої ринкової вартості. Тобто, це дозволяє акціонерам купувати цінні папери за 95 % їх ціни (справедливої ринкової вартості) в день виплати дивідендів. У відповідності до плану реінвестування дивідендів з 5-ти % дисконтом замість виплати дивідендів на відповідну дату банк утримує грошовий прибуток та емітує нові акції, які взамін дивідендів отримують акціонери. Перевагами для акціонерів є можливість забезпечити приріст капіталу, який (приріст) дорівнює величині дисконту.

Формування планів щодо купівлі акцій службовцями банку вважається новаторським методом, який дозволяє банку отримати додатковий капітал. Даний спосіб передбачає складання відповідної програми, яка заохочує службовців до придбання акцій свого банку. Варто зауважити, що такий план може слугувати засобом утримання персоналу, відповідно викликаючи у службовця відчуття співучасті в управлінні банком. У відповід-

ності до даного плану створюється траст, бенефіціарами якого стають службовці банку. Знову емітовані акції, внесені в траст, розширюють ринок обігу банківських акцій. Окрім цього, створений в інтересах службовців траст не обтяжений податком (згідно податкового законодавства США), що відповідно дозволяє банку використовувати його як пряме джерело капіталу.

При розгляді питання капіталізації банків, потрібно особливу увагу приділити новій угоді Базель–II (Basel Committee Capital Accord II) [3], оскільки стандарти достатності банківського капіталу відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості банків. Основною метою нової Базельської угоди є перетворення порядку оцінки капіталу на більш чутливий до ризику процес, що з одного боку сприятиме формуванню оптимальної величини капіталу, а з іншого — зниженню чутливості банку до ризиків.

Нова Базельська угода базується на трьох основних компонентах-опорах («стовпах»): 1) мінімальні вимоги до капіталу; 2) процес наглядової перевірки; 3) ринкова дисципліна. Перша компонента передбачає методологію розрахунку мінімально необхідної величини капіталу для покриття кредитного, ринкового та операційного ризику. Зосередивши увагу на першій компоненті, варто зауважити, що основними цілями у цьому напрямку є необхідність зробити мінімальні вимоги до капіталу більш чутливими до ризику, забезпечити повне покриття ризику капіталом, передбачити багатоваріантний підхід, надати більше повноважень органам нагляду, підтримати загальний рівень забезпеченості банків капіталом, що є позитивним з огляду на забезпечення їх фінансової стійкості.

Слід зауважити, що від Базель–I, нова редакція відрізняється більш складним підходом до оцінки операційного та кредитного ризиків. Зважаючи на силу впливу саме кредитного ризику на рівень регулятивного капіталу зупинимося на підходах, що пропонуються Базель–II до розрахунку капіталу під кредитний ризик: 1) «стандартизований» (standardized approach) — передбачає встановлення регулятором для кожної групи активів значення спеціального коефіцієнту кредитного ризику; 2) підхід внутрішніх рейтингів IRB-підхід (від англ. «Internal ratings-based approach» — підхід, що ґрунтується на внутрішніх рейтингах), зокрема оцінка ризиків здійснюється спеціалістами та аналітиками банку.

В межах стандартизованого підходу визначають спрощений стандартизований підхід та загальний стандартизований підхід. Слід відмітити, що при загальному стандартизованому підході для окремих категорій активів коефіцієнт ризику визначають у відповідності до зовнішнього кредитного рейтингу (зазвичай встановлюється незалежною організацією — рейтинговим агентством). Зокрема, як зазначається у праці [4, с. 18] основними перевагами даного підходу є «відносна простота для розуміння та застосування, а також можливість у рамках однієї категорії активів зменшити навантаження на капітал банку через чіткий стимул до роботи з надійнішими контрагентами». Головною проблемою застосування даного підходу в українській банківській практиці є необхідність встановлення зовнішніх рейтингів основним категоріям активів, що ускладнюється відсутністю ефективно працюючих рейтингових агентств та бажання контрагентів оприлюднювати інформацію щодо свого фінансового стану та результатів діяльності. Так, національний ринок рейтингових послуг є не розвинутим. Відповідно у даній ситуації об'єктивність виставлених кредитних рейтингів буде справедливо ставитися під сумнів регулятором, оскільки у більш високій оцінці кредитоспроможності позичальника буде зацікавлений і сам банк (менший рівень капіталу), і підприємство, що рейтингується, і саме рейтингове агентство. При спрощеному стандартизованому підході проблема зовнішніх кредитних рейтингів практично відсутня, оскільки застосовуються лише суверенні рейтинги країн, що визначаються агентствами експортного фінансування.

Стандартизований підхід в цілому володіє низьким ступенем чутливості до ризикових активів і, відповідно дає завищені оцінки показника активів зважених на ризик. Виходячи з цього банки змушені утримувати більш високий рівень капіталу, порівняно із розрахунками нормативу капіталу за альтернативними методиками. Але, зважаючи на недостатню капіталізацію вітчизняних банків і високоризикові активи, утримування надлишкового капіталу банками поки, що не передбачається.

Зазначимо, що спрощений стандартизований підхід є найбільш оптимальним для вітчизняних банків, оскільки практично не потребує значних змін методологічної бази та інвестиційних вливань з боку банків.

Підхід внутрішніх рейтингів є новою методикою, раніше не використовуваною у банківській практиці. Згідно з даним підходом окремо розраховуються очікувані та неочікувані збитки з метою визначення величини капіталу, необхідної для їх компенсації. При розрахунку неочікуваних збитків використовується значна кількість компонентів ризику (ймовірність дефолту, збиток при дефолті, експозиція при дефолті та інші), що є істотною відмінністю від стандартизованого підходу. В загальному, обсяги резервного капіталу залежатимуть від якості та виду активів банку, тобто зменшення ризику активів призводитиме до зменшення загального розміру резервів.

Слід зазначити, що з однієї сторони варіативність розглянутих підходів до розрахунку покриття кредитних ризиків банку передбачає, що рівень капіталу в більшій мірі відповідатиме реальній структурі кредитних ризиків, що приймаються банком. З іншого боку, застосування складних та найбільш точних підходів вимагає здійснення масштабних інвестицій щодо створення систем внутрішніх рейтингів (консалтинг, IT-системи, навчання персоналу). Відповідно це дає підстави стверджувати, що впровадження вимог Базеля–II є більшою мірою виправданим для найбільших банків, які володіють необхідними ресурсами для використання IRB-підходу. Малі та середні банки, що не володіють можливостями налагодження функціонування систем внутрішніх рейтингів, можуть зазнавати втрат, оскільки будуть змушені розраховувати регулятивний капітал за стандартизованим підходом. Відповідно, реальні нормативи капіталу для них будуть більш високими, що зрозуміло матиме вплив на динаміку розвитку банківських операцій.

Проте, що стосується саме українських банків, то навіть перед найбільшими банками проблеми вибору поміж двома підходами поки що не постає. З позиції регулятора, наші банки ще не готові до застосування більш

поглиблених підходів, саме тому буде використовуватися лише найбільш простий стандартизований підхід. Така обставина лише посилить тиск на банківський капітал, зокрема в першу чергу на найбільші банки. Для невеликих банків проблема капіталізації не є настільки критичною, оскільки вони розвиваються менш динамічно.

Необхідно додати, що в цілому запропоновані підходи до розрахунку мінімальних вимог щодо капіталу позитивно відображатимуться на рівні банківського капіталу, оскільки його обсяг відповідатиме прийнятим банком кредитним ризикам. Стандартизований підхід є менш прогресивним, що змушуватиме банки утримувати більші обсяги власного капіталу. Застосування даного підходу є оптимальним у короткостроковій перспективі, IRB-підхід є більш ефективним з точки зору формування оптимального обсягу капіталу і, звичайно його застосування необхідно у довгостроковій перспективі.

Друге головне нововведення Базеля–II стосується стандартів управління операційними ризиками. Вперше банкам пропонується здійснювати оцінку операційних ризиків та резервувати додатковий капітал. Пропонується три варіанти розрахунку капіталу під операційні ризики: 1) базовий індикативний підхід (базового індикатора); 2) стандартизований підхід (Alternative Standardized Approach, ASA); 3) вдосконалений підхід (Advanced Measurement Approach). Вдосконалений підхід передбачає більш гнучку систему врахування операційних ризиків, але потребує більш високого рівня розвитку систем ризик-менеджменту.

Передбачається, що більшість вітчизняних банків у даному випадку застосовуватимуть базовий індикативний підхід. Проте, вважаємо, що банки мають реальні стимули вдосконалювати методики та процедури управління ризиками, рухаючись в напрямку більш вдосконалених підходів щодо оцінки операційних ризиків, оскільки застосування більш гнучких та найсучасніших методик дозволить знизити оцінки рівня регулятивного капіталу і вивільнити ресурси для динамічного розвитку банківського бізнесу, що позитивно відображатиметься на рівні прибутковості, і в кінцевому підсумку на забезпеченні фінансової стійкості.

Розглядаючи дві інші компоненти Базеля–II, варто зауважити, що значно розширено роль органів нагляду щодо проведення перевірок внутрішньої банківської оцінки достатності капіталу, а також щодо втручання органів нагляду, у тому випадку, якщо капітал не забезпечує достатніх резервів для ризику, що приймається банком та знижує його фінансову стійкість. Зокрема, у відповідності до другої компоненти «Процес наглядової перевірки» встановлено основні принципи нагляду: 1) банки повинні володіти процедурами оцінки достатності капіталу з урахуванням профілю їх ризиків; 2) органи нагляду повинні здійснювати оцінку внутрішніх можливостей банку щодо оцінки достатності капіталу і, вживати відповідні заходи у випадку їх неналежного стану; 3) органи банківського нагляду повинні очікувати від банків перевищення мінімального обов'язкового рівня капіталу, оскільки при розрахунку кредитного, ринкового та операційного ризику не враховуються витрати на випадок надзвичайних ситуацій.

Важливе місце у новій Базельській угоді відводиться ринковій дисципліні банків, що пов'язується з прозорістю та своєчасністю інформації про ризики та капітал банку, політику банку щодо управління ризиками, сумнівні та прострочені кредити, що відповідно створює можливості учасникам ринку обґрунтовано оцінити ризики та прийняти адекватні заходи щодо їх нейтралізації.

В загальному, із необхідністю виконання вимог Базель–II, банки ставляться у більш жорсткі умови, проте, як відомо таке «прогресивне» регулювання орієнтує їх на розвиток. Банки з метою адаптації до нових вимог Базельського комітету, виконання яких у перспективі позитивно впливатиме на рівень фінансової стійкості, повинні оптимізувати процес управління власним капіталом, зокрема: 1) шляхом постійного нарощування капітальної бази зважаючи на обсяги активних операцій та прийняті ризики; 2) активно проводити рекапіталізацію прибутку; 3) розробити внутрішню методику щодо розрахунку мінімального обсягу регулятивного капіталу з урахуванням свого ризикового профілю; 4) сформувати належну інструктивну базу в даному напрямку для працівників банку.

В контексті оптимізації управління активами та зобов'язаннями й підвищення їх якості, пріоритетного значення набуває мінімізація відсоткового ризику шляхом застосування найбільш перспективних методів.

Аналіз досліджень щодо управління відсотковим ризиком дозволяє зазначити, що серед базових методів управління відсотковим ризиком є наступні: метод узгодження строків розміщення активів та залучення пасивів (збалансований, незбалансований за строками підхід); геп-метод (в якому визначається стратегія фіксації спреду або стратегія управління гепом); імітаційне моделювання; хеджування; метод дюрації, метод сек'юритизації [1, 5, 6, 7], впровадження яких у банках України ще не набуло значного розмаху, тим більше активної дієвості.

Зокрема, застосування методу сек'юритизації передбачає можливість позбутися ризикових активів шляхом їх продажу. Слід зазначити, що сек'юритизація стала однією з найвагоміших фінансових інновацій останньої чверті XX ст. Сек'юритизація передбачає об'єднання кредитів в пули і структуризацію їх як цінних паперів, забезпечених грошовими потоками відповідних кредитів. Першим сек'юритизованим активом стали іпотечні кредити, хоча будь-який вид активів може бути сек'юритизованим. Можливості передбачені сек'юритизацією дозволили комерційним банкам продавати та обслуговувати значні обсяги кредитів.

Процес сек'юритизації передбачає застосування двох типів облігацій, зокрема ABS (облігація, яка забезпечена грошовим потоком дискретного пулу фінансових активів із фіксованими або плаваючими ставками, які після закінчення строку погашення перетворюються на готівку, або права чи інші активи з фіксованими або плаваючими ставками, які повинні переконати власника цінних паперів у надійності їх забезпечення) та іпотечних облігацій. Слід зазначити, що ABS мають ряд переваг перед іншими цінними паперами з фіксованою дохідністю, а саме: високий кредитний рейтинг; високу диверсифікацію строків, дохідності активів, що забезпечують виплати за випуск.

Розрізняють два види сек'юритизації: 1) традиційний (активи знімаються з балансу банку і перепродають-

ся спеціально створеній структурі — special purpose vehicle (SPV), яка займається випуском та продажем облігацій); 2) синтетичний (активи виносяться на окремі статті балансу банку і стають забезпеченням облігацій, що випускаються). Незважаючи на уявну простоту, сек'юритизація — технологічно складний і дорогий процес.

Сек'юритизація, як важливий інструмент управління активами та пасивами та метод мінімізації ризику з бухгалтерського балансу, дозволяє ще окрім цього генерувати дохід у формі комісійних чи плати за обслуговування.

У вітчизняній практиці активне впровадження сек'юритизації ускладнюється в силу деяких причин. Першим, що постане перед майбутніми емітентами, буде вибір місця випуску цінних паперів. Існує значна проблема щодо інвесторів, які б були готові вкладати грошові кошти у фінансові інструменти тривалістю 5–7 років і дохідністю не більше 10 % річних. Тому спочатку доцільним є вихід на зовнішні ринки, які б змогли поглинути відповідні обсяги українських облігацій. Щодо ABS-облігацій, то в Україні можливі два варіанти їх використання. Зокрема, перший не передбачає створення SPV, адже банки — майже єдині фінансові інституції в Україні, що мають високі кредитні рейтинги, тому можливим є випуск ABS саме банками. Але, це не завжди доцільно, оскільки для них іноді більш вигідним є продаж емітентові за готівку кредитних активів зі свого балансу. Зокрема, тут буде використано інший варіант, який передбачає створення відкритого акціонерного товариства (акціонерами будуть банки), що за принципами роботи нагадуватиме SPV. Застосування даного методу у вітчизняній банківській практиці ускладнюється внаслідок невирішеності правових проблем сек'юритизації фінансових активів.

Одним з найбільш поширених методів управління відсотковим ризиком є метод аналізу та контролю дюрацій, котрий передбачає існування таких різновидів: 1) стандартна дюрація (дюрація Макколі), яка визначається, як середньозважений за сумою строк погашення фінансового інструменту; 2) модифікована дюрація — відношення стандартної дюрації до величини $(1- r)$, де r — відсоткова ставка; 3) ефективна дюрація — відношення відносної зміни ціни до зміни відсоткової ставки, визначається на основі відповідних статистичних даних про залежність між змінами ринкової ціни фінансового інструменту та зміною відсоткової ставки.

Метод аналізу дюрації базується на її здатності відображати чутливість поточної вартості фінансового інструменту до зміни відсоткових ставок: чим більше значення дюрації фінансового інструменту, тим більш чутливою є його поточна вартість до зміни відсоткової ставки.

При оцінці отриманих результатів слід враховувати, що у даному методі активи та пасиви відрізняються за величиною на розмір власного капіталу. Саме тому, у якості відносного показника позиції варто використовувати дисбаланс дюрацій, нормалізований на величину власного капіталу — нормалізований дисбаланс дюрацій. Позитивний нормалізований дисбаланс дюрацій викликає зміну економічної вартості банку в сторону, що є протилежною до змін відсоткових ставок. Від'ємний нормалізований дисбаланс дюрацій викликає зміну економічної вартості в одну сторону із зміною відсоткових ставок. У якості абсолютної оцінки відсоткового ризику приймають можливу зміну економічної вартості банку в результаті відсоткового стрибка.

Управління дюраціями передбачає встановлення цільового значення та лімітів на нормалізований дисбаланс дюрацій чи на відношення дюрації активів до дюрації пасивів. Перевагами даного методу є відносно проста математична модель та облік ефекту зміни економічної вартості комерційного банку. Недоліками є низька точність аналізу при значних змінах відсоткової ставки, ігнорування базисного ризику і залежності невідсоткових доходів від відсоткової ставки.

Управління відсотковим ризиком здійснюється не лише шляхом узгодження строків до погашення (дюрацій), але й за допомогою позабалансових інструментів (хеджування). Використання у практиці комерційних банків такого методу управління відсотковим ризиком, як хеджування, дає змогу повністю або частково нейтралізувати ризик зміни вартості активів чи пасивів у майбутньому під впливом змін відсоткової ставки. При цьому також широко використовують похідні фінансові інструменти, зокрема процентні свопи, процентні ф'ючерси, форварди, процентні кепи, коллари).

Слід зауважити, що незначна частка застосування похідних фінансових інструментів банками обумовлюється насамперед нечіткістю законодавства та недостатнім розвитком строкового ринку. У функціонуванні внутрішнього ринку фінансових деривативів зацікавлені та відчувають потребу, як вітчизняні суб'єкти господарської діяльності, так й іноземні інвестори, котрі вкладаючи кошти в українську економіку, надають перевагу хеджування ризиків. Забезпечити ефективне функціонування строкового ринку можуть лише комерційні банки, які повинні відігравати роль каталізатора процесів популяризації та впровадження фінансових деривативів у повсякденну діяльність економічних суб'єктів.

Підсумовуючи зазначимо, що основними напрямками зміцнення фінансової стійкості комерційних банків є наступні: підвищення рівня їх капіталізації; покращення якості активів й зобов'язань, розробка та вдосконалення методів управління ризиками. В даному контексті задля покращення фінансової стійкості комерційних банків, на нашу думку, необхідно внести окремі пропозиції органам державної влади, Національному банку України. Зокрема, органам державної влади: 1) з метою розширення можливостей сек'юритизації активів, створення механізму нагляду за здійсненням даних угод та оцінки ризиків, що приймаються, внести необхідні зміни у діюче законодавство, зокрема необхідно розширити перелік видів фінансових активів, зменшити правові ризики, пов'язані із продажем, врегулювати діяльність емітента цінних паперів під час сек'юритизації; 2) з метою підвищення рівня капіталізації банків, внести відповідні зміни у діюче законодавство, що передбачають приведення критеріїв субординованого боргу у відповідність до міжнародної практики, зокрема пропонується передбачити в Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» більш широкий перелік гібридних інструментів для залучення капіталу, які активно застосовуються в міжнародній банківській практиці. Національному банку України продовжувати роботу щодо покращення якості та підви-

щення рівня банківської капіталізації, а також сприяти впровадженню сучасних методів управління ризиками, шляхом формування належної нормативної та методологічної бази. Перспективами подальших розробок у даному напрямку є оцінка найбільш ефективних методів забезпечення фінансової стійкості банків у міжнародній банківській практиці.

Література

1. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Джозеф Синки-мл.; Пер. с англ.— М.: Альпина Бизнес Букс, 2007.— 1018 с.

2. Sellers, Bob L. Capital Formation Strategies / Independent Banker.— 1990.— March.— P. 50–56.

3. Международная конвергенция измерения капитала и стандартов капитала: новые подходы (Базель–II).— Базельский комитет по банковскому надзору.— Банк международных расчетов, 2004.— 266 с.

4. Кротюк В., Куценко О. Базель–II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з Першою компонентою // Вісник НБУ.— 2006.— № 5.— С. 16–22.

5. Жоваников В.Н. Теория дюрации как инструмент управления балансом коммерческого банка // Банковское дело.— 2002.— № 2.— С. 25–27.

6. Кулаков А.Е. Управление активами и пассивами банка // Финансы и кредит.— 2002.— № 17(107).— С. 2–16.

7. Шаркаді Н.В. Управління банківськими ризиками як основа формування залучених ресурсів банків // Актуальні проблеми економіки.— 2004.— № 5(35).— С. 45–53.

А.Л. Еськов
д-р экон. наук, академик АЭН Украины

В.С. Зайцев
г. Краматорск

РОЛЬ МОТИВАЦИИ В УЛУЧШЕНИИ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА РАБОЧИХ МЕСТ СОГЛАСНО СТРАТЕГИИ ПРЕДПРИЯТИЯ, ОСНОВАННОЙ НА СБАЛАНСИРОВАННОЙ СИСТЕМЕ ПОКАЗАТЕЛЕЙ

Постановка проблемы и ее связь с научными и практическими задачами. В настоящее время появились проблемы в практике управления деятельностью предприятия, связанные с реализацией разработанной стратегии эффективного его функционирования на основе сбалансированной системы показателей (ССП) и соответствующей организации труда рабочих мест на производстве. Согласно авторскому подходу к этой проблеме управление развитием и организации труда рабочих мест должно быть направлено на преобразование знаний, умений, навыков и способностей персонала в реальные финансовые показатели. Для успешной реализации составляющих стратегических карт ССП, структурные подразделения, группируя свою деятельность вокруг определенных функций, должны обеспечить организацию труда рабочих мест, соответствующую успешной реализации и функционального совершенства внутренних бизнес-процессов. Основа благоприятных условий труда, достижения согласованных интересов сторон трудовых отношений создается на предприятии посредством закрепления общепризнанных достижений в организации труда на каждом рабочем месте и соответствующей мотивацией. При этом под достижениями организация труда на рабочем месте надо понимать комплекс знаний и умений, реализованных в управлении персоналом предприятия с целью

объединения коллектива в едином рабочем процессе, эффективного использования материальных и трудовых ресурсов на каждом рабочем месте.

Формулировка цели статьи. Практика показывает, что переход к новой организации труда осуществляется непросто. Выявление стратегически важных функций осложняется отсутствием желания отдельных руководителей вплотную заниматься обеспечением реализации мотивационных механизмов в соответствии с требованиями ССП. Решение все более сложных задач управления, связанных, прежде всего, с организацией труда на рабочих местах в увязке с принятой стратегией на предприятии на основе сбалансированной системы показателей с целью повышения ответственности каждого работника на своем рабочем месте, — основная цель данной публикации.

Анализ последних исследований и публикаций. Изучив зарубежный опыт по проблеме взаимодействия работника и организации, можно утверждать, что многие компании не смогли достичь своих целей до тех пор, пока не обратили внимание на приведение в соответствие с выработанными стратегиями нематериальных активов (человеческого, информационного и организационного капитала). Изучение данного вопроса представляет практический интерес для любого предприятия, так как сегодня именно нематериальные активы становятся решающим фактором устойчивого развития предприятия, так, например, наличие умений и знаний, таланта присущие человеческому капиталу могут обеспечить через обучение и рост на каждом рабочем месте выполнение поставленных задач перед предприятием.

Изложение основного материала. Сегодня осознание необходимости соблюдения режима работы, учета выполнения производственных заданий, уплотнения рабочего времени и, в конечном счете, роста производительности труда на каждом рабочем месте должно мотивировать творческую активность персонала предприятия. Отсюда руководителям необходимо вовлечь работников